

SPRAVODLIVEJŠIE A EFEKTÍVNEJŠIE ZDAŇOVANIE NA SLOVENSKU A V EÚ

Príspevok do diskusie

Branislav Ondruš

Poslanec Európskeho parlamentu

ÚVOD

V máji tohto roka (2025) som jednému vysokopostavenému politikovi napísal stručný návrh ohľadom zdaňovania na Slovensku, na úvod ktorého som upozornil: „Zvyšovanie verejného dlhu, rastúce úroky na jeho krytie a terajšia štruktúra verejných výdavkov a príjmov neumožňuje pokračovať v doterajšom prístupe k výdavkom a (daňovým) príjmom štátu bez výrazných „politických nákladov“. (...) Z vývoja v roku 2025 je zrejmé, že sme vyčerpali možnosti pokračovania v doterajšom riadení verejných výdavkov a v zdaňovaní širokej verejnosti bez závažných dopadov.“

Realita, ktorej čelí nielen Slovensko, ale celá Európska únia, ba dokonca aj iné krajiny tzv. ekonomicky vyspelého sveta, vyvracia všetky predstavy, že je naďalej udržateľné nezdaňovať vysoké príjmy a veľké ľudí jednotlivcov, resp. firiem, ktoré títo ľudia vlastnia.

K zlému stavu slovenských verejných financií prispieva aj fakt, že ani zvyšovanie dlhu nedokáže pokryť rastúce potreby. Hrozbu už do blízkej budúcnosti predstavuje splácanie dlhu, keďže v súčasnosti si SR požičiava s výrazne vyšším úrokom, ako pred 5 rokmi. Napr. v roku 2019 predalo MF SR emisiu 9-ročných dlhopisov v objeme 500 mil. € s úrokom 0,19%. Vo februári 2025 úrok pri rovnakej sume predstavoval 3,23%, čo je 17-násobne viac, takže splácanie takéhoto dlhu sa predraží o 130 mil. €. Najvyššie úroky na vládny dlh v EÚ poukazujú (s nižším úrokom si v súčasnosti požičiava aj Španielsko či Grécko), že vláda musí prijímať kombinované konsolidačné opatrenia – zvyšovať príjmy a znižovať výdavky.

Doterajšie zvyšovanie (daňových) príjmov štátov a samospráv nenapĺňa očakávania, ani potreby, preto treba privítať každú iniciatívu (napr. predsedu vlády SR Roberta Fica) na serióznu a zásadnú diskusiu o zmenách v daňovej politike štátu. A to nielen pokiaľ ide o nastavenie daňového systému, ale aj pokiaľ ide o jeho správu a teda systém výberu daní.

Všetky členské štáty Európskej únie, ba dokonca aj EÚ ako taká, stojí pred výzvou financovania nových verejných výdavkov, resp. nevyhnutného zvýšenia niektorých existujúcich. Jednak ide o potrebu (1) reagovať na hrozbu znižovania dostupnosti širokej škály verejných služieb pre veľké skupiny obyvateľstva (osobitne rodiny s deťmi, pracujúcich a odkázaných ľudí), (2) reagovať na dopady klimatickej krízy, ako aj (3) bezpečnostnej krízy na kontinente, a tiež (4) zvýšiť verejné investície do modernizácie hospodárstva, školstva a zdravotníctva. Časť zdrojov je možné získať vnútornými realokáciami v rámci okruhu verejných financií (zníženie niektorých existujúcich verejných výdavkov), ale je zjavné, že takto „získané“ zdroje sa ani len nepribližujú k pokrytiu potrieb. Navyše, tzv. šetriace opatrenia (austerity measures) sa v minulosti ukázali ako ohrozenie hospodárskeho rastu, keďže ten je v neoliberalnej kapitalistickej schéme životne závislý od vývoja spotreby¹.

¹ Neoliberalní apologeti by zdôraznili, že viac súkromnej než verejnej, ale práve to je problém: masy ľudí sú v dôsledku prehtbujúcich sa príjmových nerovností čoraz menej schopné „míňať“, takže v konečnom dôsledku neoliberalné politiky oslabujúce príjmy pracujúcich vedú k znižovaniu súkromnej spotreby a teda „zabíjajú“ hospodársky rast na nej postavený.

A tak čoraz viac štátov po svete, nielen v Európe, hľadá spôsoby, akým obrátiť negatívny trend prerozdelenia hospodárstvom vytvorených zdrojov s cieľom zvýšiť verejné zdroje. A keďže primárnym zdrojom verejných financií sú dane (v akejkoľvek forme a pod akýmkoľvek názvom, osobitne, keď štáty, ako Slovensko, sprivatizovali aj prirodzené monopoly), je prirodzené, že je potrebné zamerať sa najmä na nich.

V tejto súvislosti predkladám iniciatívny materiál, ktorý by mohol byť príspevkom do serióznej a na faktoch (a ich analýzach) založenej diskusie. Sám sa za odborníka na dane nepovažujem, preto som v septembri 2025 požiadal niekoľko daňových a makroekonomických odborníkov o účasť na spoločnej odbornej diskusii na tému možných zmien v systéme daní a ich výberu na Slovensku. Bolo ich viacero, avšak z tých, ktorí súhlasili s uvedením svojho mena chcem aj na tomto mieste veľmi pekne poďakovať najmä Brigitte Schmögnerovej, Antonovi Marcinčinovi, Jánovi Koščovi a Marcelovi Litvákovovi Feliksovi. Ďakujem OZ KOVO, že mi umožnil túto diskusiu zorganizovať vo svojich priestoroch. Okrem toho, som pre účely tohto príspevku využil publikáciu štúdie Boj proti daňovým únikom – Potreba reformy zdaňovania príjmov z kapitálu, ktorú v apríli na pôde Európskeho parlamentu predstavili jej autori na prezentácii, zorganizovanej Nadáciou pre európske pokrokové štúdie (think-tank Strany európskych socialistov).

Nenárokujem si na jediné správne riešenia, a preto o týchto otázkach nediskutujem výlučne s ľavicovými ekonómami. Verím teda, že ponúkaný príspevok nie je len teoretizovaním, ale obsahuje použiteľné návrhy pre reformné ľavicové daňové riešenia v podmienkach Slovenskej republiky. Keďže mi, vzhľadom na moje pracovné povinnosti, trvalo spracovanie tohto dokumentu vyše dvoch mesiacov, pripúšťam, že niektoré z myšlienok už medzitým mohli byť realizované, alebo ich realizáciu už mohli vládni predstavitelia oznámiť, prípadne sa podobné návrhy mohli objaviť v diskusii v súvislosti s konsolidačnými opatreniami, resp. návrhom štátneho rozpočtu na rok 2026. Nepochybne ich mohli verejne vysloviť aj ľudia, ktorých som v septembri poprosil o spoluprácu. Ak je to tak, verím, že to potvrdzuje serióznosť tohto príspevku.

Branislav Ondruš
poslanec Európskeho parlamentu

ZHRNUTIE

Zdaňovanie kapitálových príjmov vo „vyspelom svete“ **zvýhodňuje bohatých. Na Slovensku ešte viac** než inde v Európe. Žiadna iná členská krajina EÚ (s výnimkou Holandska) „nezarába“ na daniach z kapitálových príjmov súkromných osôb tak hrozivo málo ako Slovensko. Len v piatich štátoch EÚ predstavuje rozdiel v zdaňovaní príjmov z miezd a dividend viac ako 20% (v neprospech miezd) a Slovensko patrí medzi nich. **„Zarábať“ na dividendách je teda u nás výrazne výhodnejšie, než „zarábať“ v podobe mzdy.**

Dane z príjmu z práce rastú. Dokonca dvojnásobne rýchlejšie, dvojnásobne výraznejšie, než sa znížili dane firiem a dane z majetku!

Náš podiel daňových príjmov z kapitálu je piaty najnižší v EÚ a predstavuje ledva polovicu európskeho priemeru. Čiže 21 členských štátov EÚ zdaňuje kapitálové príjmy a prírastky hodnoty bohatstva viac než SR. A pokiaľ ide o podiel kapitálového zdaňovania na HDP, sme na tom ešte horšie: **ústretovejší k boháčom sú už len v Litve, Estónsku a Lotyšsku.**

Bohatí v mnohých krajinách EÚ platia významne nižšie dane. Navyše, získavajú z toho, že presúvajú príjmy/zisky medzi ich jednotlivými druhmi tak, aby ich vykázali v takej podobe, ktorá je v danej krajine čo najmenej zdaňovaná aj bez toho, aby ich presúvali do iného štátu. Nadnárodné korporácie napríklad čerpajú zo smernice EÚ o materských a dcérskych spoločnostiach, ktorá oslobodzuje od dane vnútro podnikové (resp. „vnútro skupinové“) dividendy v rámci EÚ, ak sú dividendy vyplácané firme, ktorá vlastní najmenej 10 % zdaňovanej spoločnosti. **Daň z príjmov právnických osôb je niekedy jedinou daňou, ktorú platia ultra bohatí** (ľudia – majitelia firiem).

V SR sú hlboko poddimenzované príjmy zo zdaňovania (bohatých) fyzických osôb, ktoré predstavujú menej ako polovičný podiel na celkových daňových príjmoch v porovnaní s priemerom OECD. Výrazne vyšší podiel pripadá na sociálne a zdravotné poistenie (príjmy z nich sú v daňovo-odvodovom mixe 1,7-krát vyššie ako je priemer OECD) a až štvornásobne (!) nižšie sú príjmy z majetkových daní.

Je namieste konečne zrušiť maximálne vymeriavacie základy pre odvody na sociálne poistenie rovnako, ako je to v prípade odvodov na zdravotné poistenie. A zaviesť skutočné progresívne zdaňovanie príjmov fyzických osôb. V Rakúsku pred dvoma rokmi zaviedli daňovú sadzbu na úrovni 55% na všetky príjmy presahujúce milión eur ročne. **Ak by sme na odhadovaný príjem piatich najbohatších miliardárov z ich kapitálu uplatnili daň 55%, znamenalo by to ročný príjem štátneho rozpočtu zhruba 500 miliónov eur.**

SR by sa mala inšpirovať v zahraničí, pokiaľ ide o základ dane z príjmu právnických osôb. Osobitne by mal štát zúžiť prax firiem zastierať odmeňovanie manažmentu rôznymi „službami“ a „nárokmi“, ktoré si firmy uplatňujú ako daňovo uznané náklady.

Iba 5 krajín v EÚ má nižšiu daň z dividend než Slovensko (7%) a všetci naši susedia ju majú výrazne vyššiu (Rakúsko – 27,5%, Česko – 23%, Poľsko – 19%, Maďarsko – 15%).

Podľa časopisu Forbes má 45 najbohatších ľudí v SR majetok v hodnote takmer 19 mld. eur. Za rok 2022 bola hodnota ich majetku 14,8 mld. eur, čo znamená nárast hodnoty za dva roky o 4 miliardy, resp. 29%. **Keby sa aj na Slovensku zdaňovalo bohatstvo napr. vo výške 5%** tak by len prvá trojica najbohatších Slovákov odvieďa do štátneho rozpočtu sumu 203 miliónov eur a z majetku uvádzaných 45 najbohatších obyvateľov SR by takýto **príjem štátneho rozpočtu predstavoval 950 mil. eur. Takúto daň zavádza čoraz viac európskych krajín** (napr. Španielsko, Francúzsko, Taliansko, ale aj Nórsko či Švajčiarsko).

Aj v oblasti majetkových daní patrí Slovensko medzi najbenevolentnejšie („vyspelé“) krajiny k boháčom. **Zdedený majetok by sa do určitej hodnoty nemal zdaňovať vôbec, podľa jeho hodnoty by potom mala daň progresívne rásť. Rovnako je potrebné obnoviť aj daň z prevodu a prechodu majetku a daň z darovania** v rastúcej podobe podľa hodnoty majetku. Je významný rozdiel, ak rodič daruje dospelému dieťaťu auto, a ak naň prevedie rozsiahle nehnuteľnosti alebo dokonca firmu v hodnote miliónov či desiatok alebo stoviek miliónov eur. Prejavom daňovej spravodlivosti by malo byť **rozdielne zdaňovanie nehnuteľností, ktorú majiteľ používa na vlastné bývanie a nehnuteľností, ktoré majiteľ používa na iné (zárobkové) účely.**

Neplatiť daň z hazardu (z výhier) nemá žiadnu daňovú logiku. Daň z príjmu z výhier zo stávok a hazardu by mala byť tiež progresívna, s najväčšou pravdepodobnosťou ju treba nastaviť ako tzv. withholding tax, teda tak, aby ju za výhercu platil priamo subjekt, ktorý výhru vypláca.

SR by mala podporovať zavedenie dorovnávej dane a uplatňovať ju. **Zákonom by mal štát zabezpečiť, aby sa** prostredníctvom dorovnávej dane **príjmy slovenských dcér nadnárodných korporácií zdanili v SR** a nie v štáte, kde sídli materská spoločnosť.

Osobitnou výzvou je efektívna daňová kontrola zo strany Finančnej správy SR. Nie je možné mlčky prehladať, že mnoho bohatých ľudí má majetok, ktorého hodnota presahuje legálne priznané príjmy. **Ak fyzická osoba nevie dôveryhodne preukázať zdroje, z ktorých nadobudla majetok, sú považované za príjem a v prípade zistení daňovej kontroly by mali byť predmetom dodatočne vyrubenej dane.**

Príkladom pre SR môže byť aj uplatnenie právnej fikcie príjmu pri využívaní (nehnuteľného) majetku, ak jeho majiteľ dôveryhodne nedokáže opak. **Napr. ak niekto vlastní nehnuteľnosť, ktorú nevyužíva na bývanie, automaticky platí daň z príjmu za jej prenájom**, ak by aj takýto príjem nepreukázal. „Požičanie“ bytu či domu „známym“ alebo „kamarátom“ finančná správa v niektorých krajinách neakceptuje (resp. je považované za nefinančný dar, ktorý je príjmom „obdarovaného“), výnimkou je príbuzný v priamom rade.

Jednou z možností zníženia rizika daňových únikov by mohol byť inštitút povinného vyhlásenia konkurzu alebo reštrukturalizácie daňového subjektu, ak v troch (alebo štyroch) po sebe nasledujúcich rokoch vykáže daňovú stratu. Rovnako by mala existovať právna možnosť vymazať z obchodného registra taký daňový subjekt, ktorý si dlhšiu dobu neplní daňové povinnosti.

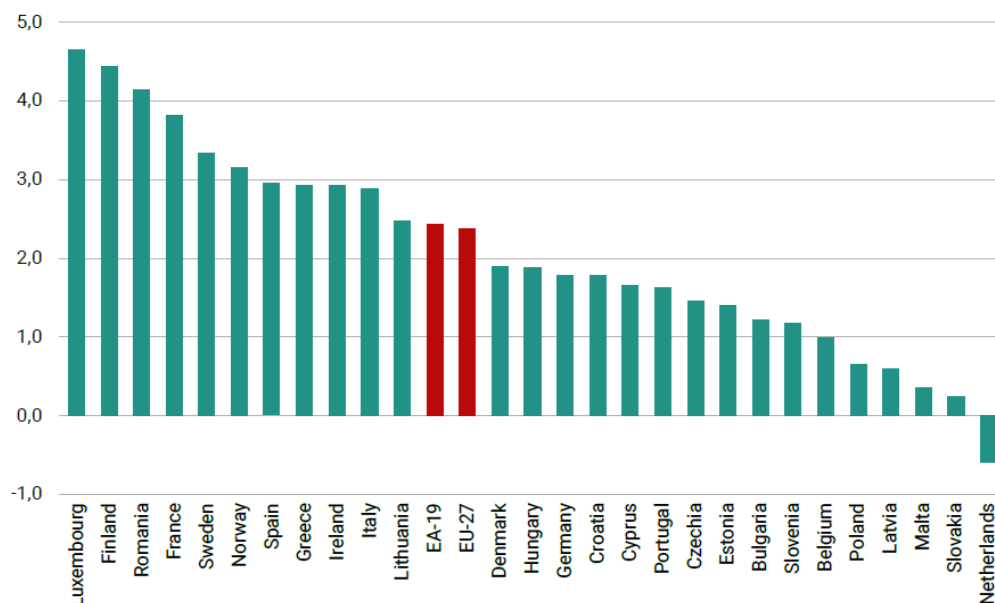
1. ZDAŇOVANIE KAPITÁLU V EURÓPE

(Táto časť dokumentu čerpá zo štúdie *Boj proti daňovým únikom – Potreba reformy zdaňovania príjmov z kapitálu*, ktorej autormi sú Lauri Finér a Niko Pankka vo februári 2025 ju spoločne vydali Nadácia Kaleviho Sorsu a Nadácia pre európske pokrokové štúdie.)

1.1. ZDAŇOVANIE KAPITÁLOVÝCH PRÍJMOV V EÚ

V roku 2022 získali členské štáty EÚ zo zdaňovania osobných kapitálových príjmov v priemere 2,4% zo všetkých daňových príjmov, čo predstavovalo nárast z 2,1% desať rokov predtým. V pomere k HDP išlo v rovnakom období o nárast z 0,80% na 1,0%. Oproti európskemu priemeru predstavuje zdaňovanie individuálnych kapitálových príjmov v SR takmer neviditeľný podiel 0,2% zo všetkých daňových príjmov a s výnimkou Holandska, ktoré je považované za daňový raj v EÚ, už žiadna iná členská krajina EÚ „nezarába“ na kapitálových daniach tak hrozivo málo ako Slovensko.

ZDAŇOVANIE KAPITÁLOVÝCH PRÍJMOV DOMÁCNOSTÍ V ROKU 2022 (% Z CELKOVÉHO ZDANENIA, EÚ27 A NÓRSKO)

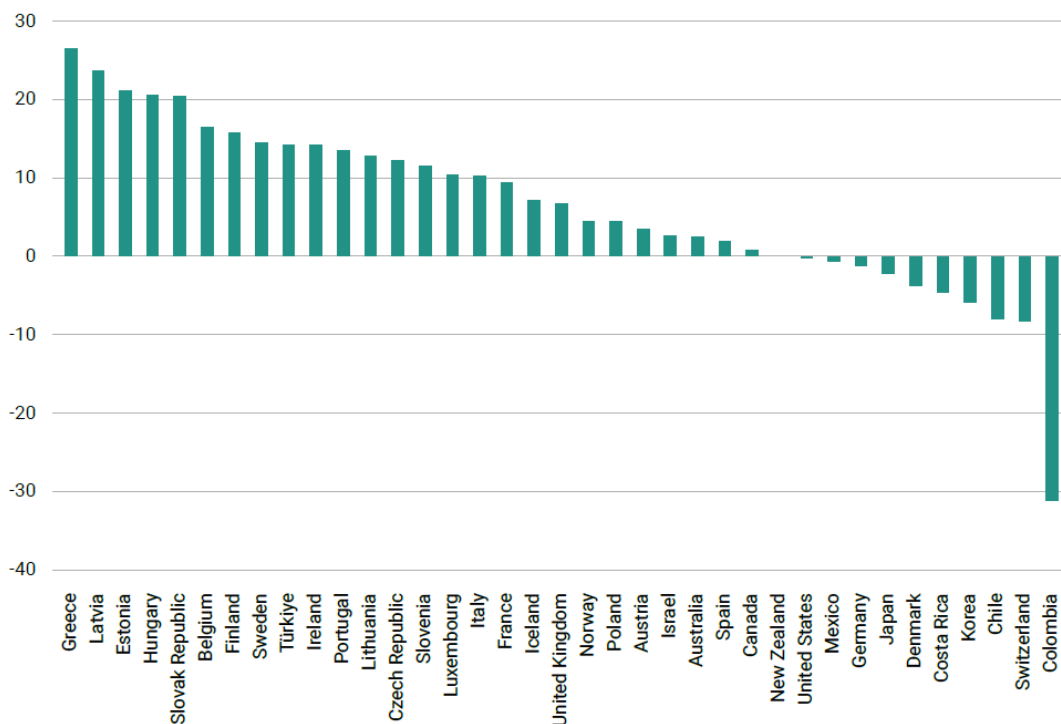
Zatiaľ čo v tomto porovnaní je Slovensko na chvoste, na takmer opačnej strane poradia skončilo v prípade porovnania krajín z pohľadu veľkosti rozdielov medzi zdaňovaním príjmov fyzických osôb z miezd a integrovaného dividendového príjmu. Integrovaný dividendový príjem je z tohto hľadiska dobrým porovnávacím nástrojom, nakoľko do výšky firemnej dane z príjmu, ako aj dane z dividend sa premieta rozhodnutie fyzickej osoby (podnikateľa - majiteľa), ktorý sa rozhodne nevyplácať si bežný príjem v podobe mzdy.

Autori štúdie upozorňujú, že na vyhýbanie sa platenia daní z dividend (teda daní z akéhokoľvek príjmu z vlastníctva kapitálu/firmy) sa používajú aj iné nástroje „daňového plánovania“, resp. ponechania zisku v podniku.

Slovenská prax ukazuje, že mnohí bohatí podnikatelia uprednostňujú „vyťahovanie“ zisku zo svojich firiem spôsobom, ktorý predstavuje umelo vytvárané nákladové položky. To vyvoláva potrebu prísnejšej regulácie nákladov na podnikanie, ktoré štát z daňového hľadiska uznáva ako takéto náklady a o nich znižuje základ pre výpočet daňovej povinnosti.

Len v piatich štátoch EÚ predstavuje rozdiel v zdaňovaní príjmov z miezd a dividend viac ako 20% (v neprospech miezd) a Slovensko patrí medzi nich. „Zarábať“ na dividendách je teda u nás výrazne výhodnejšie, než „zarábať“ v podobe mzdy.

ROZDIELY V ZDAŇOVANÍ PRÍJMOV Z MIEZD A DIVIDEND V KRAJINÁCH OECD V ROKU 2021 V %

Koncentrácia bohatstva je medzi krajinami na svete dosť rozdielna. V západných krajinách, 10% najbohatších vlastní od 45% do 70% majetku. Najvýraznejšia koncentrácia bohatstva je však v rukách najbohatšieho jedného percenta boháčov. Táto extrémne malá skupina ľudí vlastní

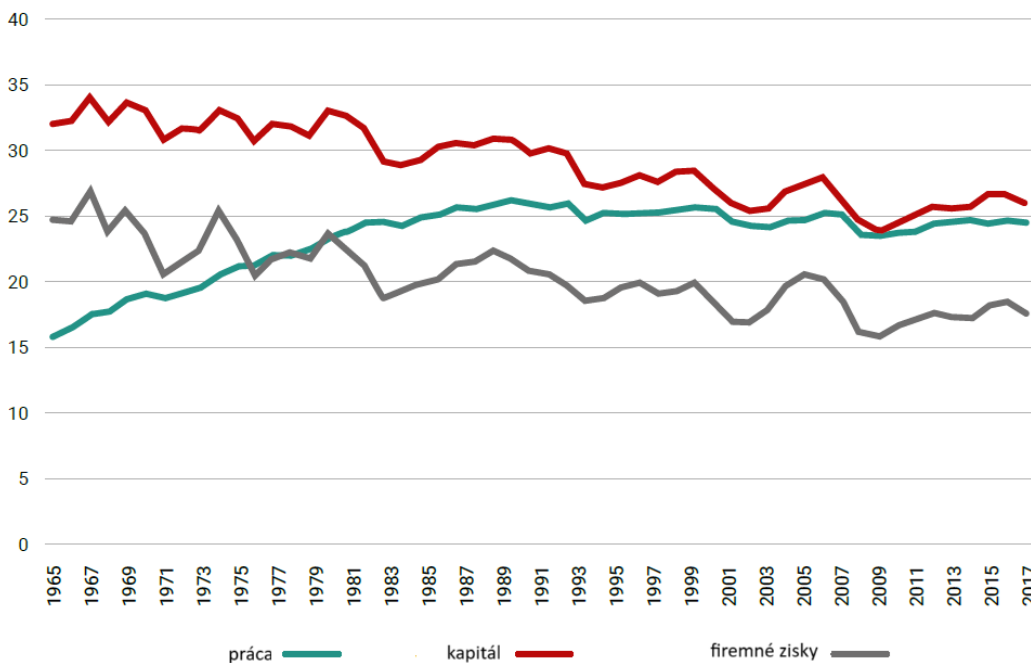
v západnej Európe 22% všetkého majetku, v USA 36% majetku a v krajinách BRICS zhruba 40% všetkého majetku. Koncentrácia majetku zároveň znamená, že kapitálové príjmy predstavujú pre najbohatších ľudí kľúčový zdroj ich celkových príjmov, zatiaľ čo ostatní žijú z príjmu z práce.

Nasledujúci graf preukazuje, ako sa v priebehu rokov znižujú efektívne daňové sadzby na zisky firiem a zisky z majetku, zatiaľ čo dane z príjmu z práce rastú. A rastú dokonca dvojnásobne rýchlejšie, dvojnásobne výraznejšie, než sa znížili dane firiem a dane z majetku!

Takýto vývoj spôsobil, že v súčasnosti v mnohých krajinách Európskej únie ľudia s vysokými príjmami v skutočnosti platia nižšie dane z týchto príjmov, než pracujúci s priemernými príjmami z práce (mzdy, zárobky živnostníkov). Medzi takéto krajiny sa radí aj Slovensko.

Na základe doterajšieho vývoja, ako aj súčasného stavu legislatívy a praktickej aplikácie daňových systémov vo „vyspelých“ krajinách odborníci očakávajú, že koncentrácia bohatstva v „rukách“ úzkej skupiny bohatých majiteľov bude naďalej silnieť bez obnovy spravodlivého zdaňovania a teda bez adekvátneho nárastu daňových príjmov štátov z tohto nárastu bohatstva. Bez zásadnej zmeny prístupu teda nemožno očakávať ani zmenu vývoja v trhovej sile práce oproti trhovej sile kapitálu.

VÝVOJ EFEKTÍVNEHO ZDAŇOVANIA (%) PRÁCE, KAPITÁLU A FIREMNÝCH ZISKOV NA GLOBÁLNEJ ÚROVNI

Okrem daní z príjmov mnoho krajín vyberá aj iné dane z kapitálu, ako napríklad dane z čistého majetku, dedičské a majetkové dane, dane z prevodu a dane z nehnuteľností. Tieto dane posilňujú adresnejšie zdaňovanie bohatých (či vysokopríjmových) ľudí, ktoré môže pomôcť znižovať

majetkové (resp. aj príjmové) nerovnosti, resp. koncentráciu majetku do rúk úzkej skupiny ľudí. Významným v tejto súvislosti je fakt, že týmito daňami štáty nezdaňujú (preukázateľne) realizovaný príjem, ale hrubú alebo čistú hodnotu aktív.

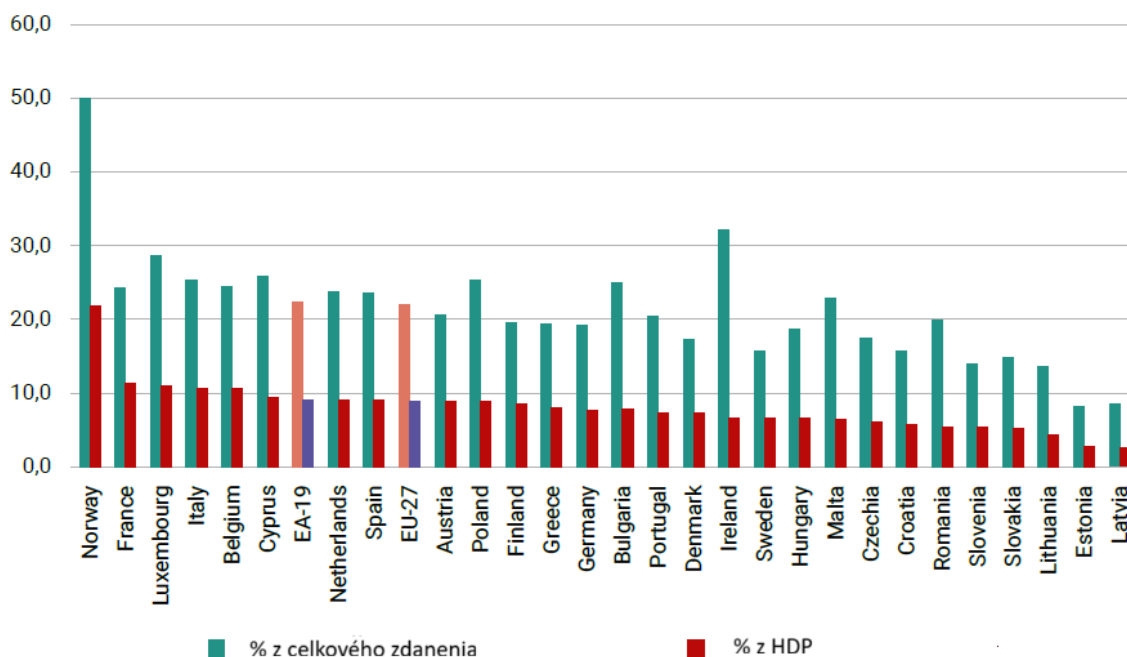
V roku 2022 predstavoval priemerný výnos zo všetkého zdaňovania majetku na všetkých daňových príjmoch v členských krajinách EÚ 22,1%, čiže takmer štvrtinu. Za posledných 10 rokov tento podiel narástol z 19,8%. V pomere k HDP predstavovali dane z kapitálu v roku 2022 8,9% v priemere (v celej EÚ), čo je opäť nárast zo 7,8% počas predchádzajúcich 10 rokov.

Naprieč EÚ sú však, prirodzene, pomerne veľké rozdiely. Tie vyplývajú z úplnej autonómie jednotlivých členských krajín v tejto oblasti. Najviac – tretinu zo všetkých daňových príjmov – získava z kapitálových daní Írsko, Luxembursko (29%) a Poľsko (bezmála 27%). Naopak najmenej sa bohatí podieľajú na daňových príjmoch v troch pobaltských republikách, pričom v Estónsku (8,2%) a Lotyšsku nedosahuje tento podiel ani 10%.

Avšak o nič horšie sa nemajú boháči ani na Slovensku. Náš podiel daňových príjmov z kapitálu je piaty najnižší v EÚ a predstavuje ledva polovicu európskeho priemeru. Čiže 21 členských štátov EÚ zdaňuje kapitálové príjmy a prírastky hodnoty bohatstva viac než SR. A pokiaľ ide o podiel kapitálového zdaňovania na HDP, sme na tom ešte horšie: ústretovejší k boháčom sú už len v Litve, Estónsku a Lotyšsku.

Kapitál vedie víťazný boj za nízke zdaňovanie už desiatky rokov v celom tzv. vyspelom svete. Autori štúdie zdôrazňujú, že priemerná daň z príjmov firiem sa od 70. rokov minulého storočia znížila na menej ako polovicu, hoci efektívna daňová povinnosť klesla o čosi menej.

ZDANENIE KAPITÁLU V ROKU 2022

Zvyčajný argument proti zdaňovaniu príjmov z kapitálu alebo zdaňovaniu kapitálu vo všeobecnosti je, že by to ohrozilo hospodársky rast a investície. Lenže takto formulovaný argument výskumy nepotvrdzujú. Na jednej strane je pravda, že staršie teoretické výskumy zdôrazňovali, že zdaňovanie ziskov zvyšuje náklady kapitálu, čo by potom mohlo mať negatívny dopad na investície a (hospodársky) rast.

Lenže v posledných dekádach odborníci prišli k obrovskému množstvu empirických zistení, ktoré toto tvrdenie nepotvrdzujú. Naopak, v oveľa väčšej miere s istotou dokazujú, že zdaňovanie kapitálu vôbec nemusí mať takéto dopady. Napríklad mnohé štúdie preukazujú, že zdaňovanie dividend nemusí priniesť zníženie chuti investovať, a preto jeho dopad na rast sa dá stlmiť. Podobné dôkazy máme vo vzťahu k všeobecnému zdaňovaniu príjmov z kapitálu: znižovanie zákonného zdaňovania príjmov firiem neprináša automaticky hospodársky rast. Len niektoré výskumy tvrdia, že presne zacielené daňové stimuly mali čiastočný (pozitívny) dopad na investície. Iné štúdie o iných typoch zdaňovania kapitálu zdôrazňujú, že zdaňovanie kapitálu a zdaňovanie bohatých v konečnom dôsledku nemusí mať negatívny dopad na hospodársky rast.

Zdaňovanie predstavuje transfer časti príjmov alebo bohatstva a takto získané dane štáty zvyčajne používajú na nejaké určené účely. Ak štáty (vlády) tieto účely efektívne naplňujú a zároveň tieto účely podporujú hospodársky rast (napr. fungujúce zdravotníctvo, dostupné bývanie, či kvalitné školstvo alebo služby zamestnanosti), zdaňovanie vysokých príjmov a bohatstva má v skutočnosti pozitívny dopad na hospodársky rast. Presun (finančných) zdrojov od nadmerne bohatých k ľuďom s nízkymi príjmami navyše posilňuje ich kúpyschopnosť a vyvoláva dopyt, čo taktiež prispieva k hospodárskemu rastu, pretože nízko príjmové domácnosti majú tendenciu väčšiu časť svojich príjmov než bohatí použiť na (okamžitú) spotrebu. V neposlednom rade odborníci upozorňujú, že vyššie zdaňovanie vysokých príjmov a bohatstva je opatrením na zabránenie škodlivej koncentracie bohatstva, ktorá znefunkčňuje trh, oslabuje trhovú silu ostatných a to všetko ohrozuje zdravý vývoj ekonomiky.

1.2. ERÓZIA ZÁKLADU PRE ZDAŇOVANIE KAPITÁLOVÝCH PRÍJMOV V EÚ

Bohatí dnes v EÚ zneužívajú rozdielne zdaňovanie kapitálu v členských krajinách, ktoré spôsobuje tzv. dvojité nezdaňovanie, pretože v niektorých prípadoch zostávajú príjmy z kapitálu nezdanené v ktorejkoľvek z členských krajín EÚ. Autori štúdie uvádzajú dôkazy, že firemní lobisti a daňoví poradcovia ovplyvňujú vlády a medzinárodné organizácie, aby ich odradili zabrániť takémuto zneužívaniu daňových systémov. História medzinárodnej koordinácie a spolupráce v daňovej oblasti (korporátne dane) sa začala už v 20. rokoch minulého storočia na pôde Spoločnosti národov a dnes vychádza z modelov OECD alebo OSN.

Avšak v minulosti sa táto spolupráca sa zameriavala na odstránenie dvojitého zdanenia a nie na potieranie daňových únikov. A hoci sa odvtedy objavili aj takéto iniciatívy, doteraz zostávajú mimo záujmu úniky z daní z príjmov z kapitálu. A tak škodlivé daňové preteky a súboje medzi štátmi sa už rozšírili aj na osobné kapitálové príjmy, keďže dane z dividend či prírastkov majetku sú doplnkom k zdaňovaniu ziskov firiem. Takže doteraz sa podarilo dohodnúť len minimálnu daň z príjmov nadnárodných spoločností na úrovni 15%, čo je od roku 2024 súčasťou legislatívy EÚ.

Dokonca aj OECD publikovala zistenia o tom, že v jej členských krajinách chýba skutočná politická vôľa upchať tieto daňové diery - dokonca aj v prípadoch, keď sú evidentné - pretože na nich zarábajú „vplyvní občania a firmy“.

Pre Slovensko s jednou z najnižších daní z dividend v EÚ je užitočným poznanie, že tieto dane skutočne nemusia byť vysoké, ak sú firmy zdaňované dostatočne vysokou daňou z príjmu. Väčšina európskych krajín má tzv. únikové daňové klauzuly, ktoré im umožňujú zdaniť nerealizované kapitálové zisky, ak sa osoba presúva do zahraničia pred realizáciou svojich kapitálových ziskov. Pre nadnárodné korporácie sú tieto pravidlá medzi krajinami EÚ harmonizované.

Na druhej strane dokonca aj krajiny, ktoré majú zdanenie dedičstva a darov alebo majetku, vo všeobecnosti oslobodzujú všetky nerealizované kapitálové zisky v prípade smrti. Toto je významná diera v základe pre zdaňovanie kapitálových príjmov. Bohatí v mnohých krajinách tak platia významne nižšie dane. Navyše, získavajú z toho, že presúvajú príjmy/zisky medzi ich jednotlivými druhmi tak, aby ich vykázali v takej podobe, ktorá je v danej krajine čo najmenej zdaňovaná aj bez toho, aby ich presúvali do iného štátu. Z mnohých krajín už máme obrovské množstvo dôkazov, že a ako sa to deje.

Nadnárodné korporácie napríklad čerpajú zo smernice EÚ o materských a dcérskych spoločnostiach, ktorá oslobodzuje od dane vnútro podnikové (resp. „vnútro skupinové“) dividendy v rámci EÚ, ak sú vyplácané firme, ktorá vlastní najmenej 10 % zdaňovanej spoločnosti. A tak často len úbohá daň z príjmov právnických osôb je jedinou daňou, ktorú platia ultra bohatí (ľudia – majitelia firiem).

1.3. PRÍKLADY NIEKTORÝCH EURÓPSKYCH KRAJÍN

Predseda vlády SR Robert Fico ohlásil v polovici októbra 2025 hľadanie spôsobov, ktoré by mali systémovo posilniť daňové príjmy štátu (a samospráv). Vláda by sa teda mala inšpirovať aj inými členskými krajinami EÚ už aj preto, že práve Únia predstavuje náš hospodársky priestor, najmä z nej k nám prichádza kapitál (investície) a do nej exportujú firmy usídlené v SR. Hoci vždy platí, že pohyb kapitálu je v EÚ voľný a pomerne voľný je aj jeho globálny pohyb, môže byť inšpiratívne pozrieť sa na krajiny, v ktorých sú „naše“ firmy doma.

Dôležitým prvkom zdaňovania kapitálu s veľkým vplyvom na jeho efektivitu je rozsah daňového základu. Ten je pomerne široký napríklad v Dánsku, vo Francúzsku, v Nemecku, v Taliansku, vo Švédsku, ale aj v Nórsku (ktoré nie je členom EÚ). (Detailnejšie informácie poskytuje štúdia.) Široký daňový základ znamená, že vyhýbanie sa plateniu daní je zložité. Výška dane je v týchto krajinách síce rôzna, ale zväčša progresívne rastie podľa výšky daňového základu, čo je príklad Dánska (od 27% do 42%), Francúzska (od 30% do 36%), Nemecka (26,4% a 29,9%), Španielska (od 19% do 28%), ale aj Malty, ktorá vo všeobecnosti progresívne zdaňuje kapitálové príjmy rovnako, ako zdaňuje príjmy z práce.

2. NÁVRHY NA RIEŠENIA PRE SLOVENSKÚ REPUBLIKU

Fiškálna konsolidácia v sebe vždy nesie riziko znižovania príjmov pracujúcich ľudí – zamestnancov i živnostníkov, resp. ich domácností. V situácii, v akej sa nachádza európske bankovníctvo a vzhľadom na relatívne nízku finančnú gramotnosť najmä ľudí s nižšími príjmami, ako aj chýbajúcu efektívnu a spravodlivú reguláciu reklamy na pôžičky a úvery v akejkolvek podobe (vrátane nebankových produktov a splátkového predaja) existuje vysoké riziko, že významná časť domácností bude znižovanie disponibilného príjmu (z práce) kompenzovať pôžičkami či inými formami zadĺženia. Podobnej potrebe však môže čeliť aj podnikateľský sektor. Keďže najneskôr od roku 2008 bez akýchkoľvek pochybností vieme, že súkromný dlh môže byť pre ekonomiku rovnako rizikový ako verejný, v súvislosti s konsolidačnými opatreniami a ich dopadmi na hospodárstvo krajiny považujem za dôležité monitorovať, vyhodnocovať a reagovať na nielen vývoj verejného, ale aj súkromného dlhu, nakoľko dlh súkromného sektora sa už v súčasnosti pohybuje nad úrovňou 100% ročného HDP Slovenska.

V tejto súvislosti je dôležitým monitorovanie dlhu domácností vo vzťahu k disponibilným príjmom, keďže sa očakáva spomalenie rastu miezd napriek stále vysokej inflácii (jednej z troch najvyšších v EÚ), a keďže už dnes patrí Slovensko v tomto ukazovateli k najhorším štátom EÚ. (Môže to byť závažný faktor napriek tomu, že je dôsledkom vysokého dopytu po hypotekárnych úveroch, ktorý, ako sa ukazuje, bude naďalej rásť, pretože dostupnosť nájomného bývania sa zatiaľ napriek iniciatívam vlády nezlepšuje.) Vzhľadom na kompetencie, či skôr povinnosti Národnej banky Slovenska (NBS) v oblasti monitorovania a čiastočne aj riadení súkromného dlhu by mohli byť užitočné pravidelné konzultácie medzi vládou (primárne MF SR) a NBS.

2.1. NOVÝ DAŇOVO-ODVODOVÝ MIX

Daňovo-odvodová „reforma“ z roku 2004 síce priniesla krátkodobý pozitívny efekt na hospodársky rast, ale to bolo jej jediné pozitívum, naplánované na jedno volebné obdobie. Okrem iných faktov nech je dôkazom aj to, že práve jej autori v roku 2010 zaviedli povinnosť platiť zdravotné poistenie aj z príjmu z prenájmu, čo by ste len ťažko hľadali kdekoľvek inde na svete. Výpočet negatívnych dopadov tejto „reformy“, ktorá popierala už vtedajšie trendy a zistenia v ekonomicky vyspelom svete, by bol veľmi dlhý, zo systémového hľadiska za jeden z najzávažnejších možno považovať hlbokú deformáciu štruktúry daňovo-odvodových príjmov v porovnaní s priemerom OECD. V SR sú hlboko poddimenzované príjmy z dane fyzických osôb, ktoré predstavujú menej ako polovičný podiel na celkových daňových príjmoch v porovnaní s priemerom OECD. Výrazne vyšší podiel pripadá na sociálne a zdravotné poistenie (príjmy z nich sú v daňovo-odvodovom mixe 1,7-krát vyššie ako je priemer OECD) a až štvornásobne (!) nižšie sú príjmy z majetkových daní.

Pritom daňovo-odvodové zaťaženie merané ako podiel daňových a odvodových príjmov na HDP je – na rozdiel od pravícou v jej propagandistických centrách (mylne nazývaných think-tank),

ako aj v médiách lživo živených mýtov – pomerne nižšie v porovnaní s tzv. starými členskými štátmi EÚ (napr. Belgicko, Francúzsko, Nemecko, Taliansko atď.). Znamená to, že v daňovom mixe treba znížiť podiel „odvodov“, avšak zároveň zvýšiť podiel dane z príjmu (vysoko zarábajúcich a bohatých) fyzických osôb a tiež zvýšiť príjmy z majetkových daní.

Mimochodom, v tejto súvislosti je užitočné poznamenať, že mýtom je aj vysoká cena práce na Slovensku. Tento mýtus slúži na udržiavanie existujúceho a neudržateľného modelu lacnej pracovnej sily, ktorý vo výsledku drží spotrebu nízko a odrádza od investícií do inovácií a kapitálovo náročnejšej výroby. Tento mýtus je nepravdivý vzhľadom na nízku mzdovú úroveň na Slovensku. Aj preto je v skutočnosti naša cena práce zhruba na polovici priemeru EÚ. Limitovaný priestor by sa mohol – avšak len v spojitosti s inými daňovo-odvodovými zmenami – nachádzať v oblasti odvodového zaťaženia zamestnávateľa.

Navrhované zmeny v daňovo-odvodovom mixe by v celkovom pohľade nemali znamenať (nespravodlivé a nezvládnuteľné) zvyšovanie daňového zaťaženia, nevytvárajú inflačné tlaky, ale majú redistribučný charakter, keďže spravodlivá redistribúcia je jedným zo základných účelov daní, ak sa má rešpektovať princíp daňovej spravodlivosti.

2.1.1. POVINNÉ POISTNÉ ODVODY

Zložená daňová kvóta v SR je zhruba 10% pod priemerom eurozóny a je výrazne nižšia než v západnej časti EÚ. Pokiaľ ide o jej vnútornú štruktúru, vyšší podiel pripadá na odvody na sociálne a zdravotné poistenie. Preto porovnanie s inými krajinami EÚ nabáda na možné zníženie týchto odvodov, avšak iba vtedy, ak bude sprevádzané takými ďalšími opatreniami, ktoré umožnia nahradiť vzniknutý výpadok zo zdrojov štátneho rozpočtu. Z hľadiska výdavkov nie je totiž ani systém zdravotného, ani systém sociálneho poistenia taký štedrý, aby v ňom bolo možné nájsť priestor na šetrenie bez nespravodlivých dopadov najmä na nízkopríjmové skupiny obyvateľov.

Rozhodne je však namieste konečne zrušiť maximálne vymeriavacie základy pre odvody na sociálne poistenie rovnako, ako je to v prípade odvodov na zdravotné poistenie. Je možné, že z ústavného hľadiska by sa štát musel vysporiadať s primeranosťou náhrad, avšak kľúčovým princípom systému sociálneho poistenia (na rozdiel od komerčného neverejného poistenia) je solidarita, preto by to nemalo znamenať výraznejší nárast výdavkov pre ľudí s vysokými príjmami. Ja osobne sa domnievam, že by k nárastu nárokov nemuselo dôjsť vôbec, nakoľko systém sociálneho poistenia predstavuje nástroj realizácie ústavného mechanizmu „primeraného hmotného zabezpečenia“ (čl. 39 Ústavy SR) a verím, že primeranosť k potrebám (v porovnaní s primeranosťou náhrad vo vzťahu k potrebám v prípade ľudí s nízkymi príjmami) možno obhájiť už pri dnešnom nastavení nárokov.

Zrušenie maximálnych vymeriavacích nárokov predstavuje nákladovo, aj administratívne jednoduchší krok než zavedenie ročného zúčtovania (za dnešného stavu) a zmiernil by sa tým regresívny prvok v daňovo-odvodovom zaťažení fyzických osôb v SR, ktorý je výsledkom „kvázivrovnej“ dane. Argument o „potrestaní šikovných“ vyšším daňovo-odvodovým zaťažením už dnes neberú vážne ani tí, ktorí ho používajú, preto sa ním nemá zmysel zapodievať.

2.1.2. DAŇ Z PRÍJMU PRÁVNICKÝCH OSÔB

Vzhľadom na okolnosti (voľný pohyb kapitálu a cezhraničné podnikanie v rámci EÚ) je možnosť zmien v tejto oblasti výrazne limitovaná. Štát by mal aktívne zdaňovať vysoké zisky firiem, v uplynulom období viaceré štáty použili aj mimoriadne dane na mimoriadny zisk. Takýto prístup vzhľadom na extrémne výkyvy ekonomiky, ktoré sa dejú a môžu sa kedykoľvek opakovať nie je už dnes výnimočný. Osobitne je potrebné dôsledne zdaňovať (prirodzené) monopoly (možno aj vo forme osobitného odvodu v regulovaných odvetviach), považujem však za užitočné zvážiť revíziu pravidiel tak, aby boli jasné, zrozumiteľné a predvídateľné. Jednou z možností sú aj dve daňové sadzby, prípadne viac, podľa výšky zisku, resp. podľa osobitného postavenia na trhu.

SR by sa však určite mala inšpirovať v zahraničí, pokiaľ ide o základ dane. Isté zmeny už vykonala vláda v súvislosti s konsolidáciou, aj pokiaľ ide o odpočty DPH. Je však potrebné systémovo prehodnotiť daňový základ pre firemné dane, nakoľko viaceré európske štáty slúžia ako užitočné príklady pre posúdenie daňovo uznávaných nákladov. Minister financií Ladislav Kamenický už správne poukázal na zneužívanie služobných áut na súkromné účely (to sa netýka len právnických osôb, ale aj podnikajúcich fyzických osôb). Treba poznamenať, že v tomto prípade môže ísť o „odrobinky“ z hľadiska potenciálnych daňových príjmov, avšak je zaujímavé, že existujú, resp. existovali prípady, že firemné autá museli mať predpísané, výrazne viditeľné označenie firmy minimálne na oboch stranách áut. Takáto povinnosť by uľahčila kontrolu používania služobného auta na súkromné účely. Osobitne by mal štát zúžiť prax firiem zastierať odmeňovanie manažmentu rôznymi „službami“ a „nárokmi“, ktoré si firmy uplatňujú ako daňovo uznané náklady a členovia manažmentov ich nevykazujú ako nepeňažné plnenie. Inšpirácií je v Európe aj inde vo svete dosť a je potrebné uplatniť i tento prístup, aby sa znížili daňové úniky zo strany firiem.

Neveľký rozsah tejto časti neznižuje význam posilnenia pozornosti na firemné dane. Potrebné zmeny by sa zďaleka nemali zamerať len na príjmy fyzických osôb.

2.1.3. DAŇ Z PRÍJMOV FYZICKÝCH OSÔB

Už sme uviedli, že v prípade tejto dane sú zásadné zmeny veľmi potrebné, pretože prostredníctvom „smiešneho“ zdaňovania vysoko príjmových ľudí u nás – v porovnaní s inými európskymi i mimoeurópskymi krajinami – prichádza štát o významné príjmy a navyše sa prehlbuje daňová nespravodlivosť.

V prvom rade je potrebné zaviesť skutočné progresívne zdaňovanie. Od nespravodlivej daňovej „reformy“ z roku 2004 sa progresivita vrátila len symbolicky a nemožno ju považovať ani za dostatočnú, ani za férovú. Osobitné zdaňovanie niektorých politikov síce môže byť populárne, ale so spravodlivosťou má len málo spoločného, pretože spravodlivé je zdaňovanie podľa výšky príjmu, nie podľa jeho zdroja či charakteru zárobkovej činnosti.

V tejto súvislosti je potrebné inšpirovať sa v mnohých (nielen) európskych krajinách, ktorých daňové systémy sú výrazne progresívne. Dnes viaceré členské štáty EÚ uplatňujú najvyššie

sadzby na úrovni presahujúcej 50% príjmu. Napr. v Rakúsku pred dvoma rokmi zaviedli daňovú sadzbu na úrovni 55% na všetky príjmy presahujúce milión eur ročne. Podľa magazínu Forbes majetok piatich najbohatších miliardárov presahuje 8 mld. €. Pri priemernej návratnosti kapitálu, akú títo ľudia zvyčajne získavajú, to môže znamenať ročný výnos na úrovni takmer miliardy eur. Ak by sme na takýto príjem uplatnili mimoriadnu daň 55%, ktorú sme uplatnili na tzv. regulované firmy, znamenalo by to ročný príjem štátneho rozpočtu zhruba 500 miliónov eur.

(Denník N uverejnil 24. 4. 2025 článok Renáty Blahovej - partnerka BMB Partners Taxand, expertka na financie a daňové právo – ktorá ponúkla vyššie uvedení príklad a skritizovala v ňom aj opozíciu a zakončila ho: „Ak nechceme skrachovať, iná cesta než spravodlivá (daňová) solidarita neexistuje. Veľmi by som si želala, aby si to uvedomili všetky demokratické elity vrátane tých, ktorí sa radi oháňajú libertariánskymi vlajkami. Lebo ak lobujú za oligarchov, tlačia nás k autokracii.“)

Zásadne by však vláda mala revidovať daňový základ pre túto daň a zahrnúť do nej všetky príjmy fyzických osôb vrátane príjmov z prenájmu, dividend a iných kapitálových príjmov fyzických osôb. Azároveň definovať hranicu pre zvýšenie záťaže, napr. na 150 tisíc eur ročne (alebo vyššie). A zníženie pod touto hranicou.

2.1.4. ZDANENIE KAPITÁLU

Osobitnou témou je daň z dividend, ktorá je v SR extrémne nízka. Našich 7% je šokujúcich v porovnaní s priemerom EÚ (20,62%) a je nepochopiteľné, že po tom, čo súčasná vláda daň v decembri 2023 zvýšila na 10%, ju po pol roku v rámci konsolidačných opatrení (!!!) znížila opäť na 7%. Iba päť krajín v EÚ má nižšiu daň z dividend než Slovensko a všetci naši susedia ju majú výrazne vyššiu (Rakúsko – 27,5%, Česko – 23%, Poľsko – 19%, Maďarsko – 15%). Vľahnúť zmena sa nedá vysvetliť inak, len ako ústupok tlaku oligarchom, pretože pracujúci ľudia tento druh príjmu nemajú. Nemožno tvrdiť, že zvýšenie tejto dane aspoň na úroveň Maďarska by predstavovalo prevratný príjem pre štátny rozpočet, ale je to principiálna otázka daňovej spravodlivosti, ako ju chápajú všetky ľavicové, dokonca aj pravicové smery, vari okrem nejakých libertariánov. Svedčí o tom fakt, že ani pravicové vlády

DAŇ Z MAJETKU ZÍSKAVA PODPORU AKO NÁSTROJ PROTI NEROVNOSTI

*The New York Times, 10.
novembra 2025*

Na zjazde Labour Party v októbri požadovali jeho delegáti zavedenie dane z bohatstva. Prieskum navyše ukázal, že až tri štvrtiny Britov túto myšlienku podporuje. Debata na túto tému sa obnovila aj v krajinách ako Nemecko či Írsko, ktoré pred mnohými rokmi túto daň mali, ale neskôr ju zrušili. A Tax Observatory, výskumná organizácia zameraná na daňové otázky, ktorú financuje EÚ navrhuje takúto daň vo výške 2 percentá pre zhruba 3000 miliardárov po celom svete. (...)

V 17. storočí kolonisti v Massachusetts zaviedli daň na z vlastníctva financií, zeme, lodí, šperkov a dobytky. Prvú celoštátnu daň z majetku zaviedlo Holandsko v roku 1892. Kolumbia urobila to isté v roku 1935 a India v roku 1957. Na začiatku 90. rokov bolo v Európe až 12 krajín, ktoré uplatňovali tento druh dane, hoci niektoré z nich - napr. Dánsko, Fínsko, Luxembursko, Nemecko, Švédsko - ich neskôr zrušili.

v Nemecku, Belgicku, Taliansku, Holandsku či Švédsku (to sú krajiny s výškou nad priemer EÚ) nikdy nezvažovali zníženie tejto dane.

Zároveň platí, čo uvádzame na záver predošlej kapitoly: ak sú dividendy príjmom fyzických osôb, mali by byť súčasťou spoločného daňového základu a teda by mali byť zdaňované podľa celkovej výšky príjmov fyzickej osoby.

Časopis Forbes (slovenské vydanie) vo svojom rebríčku za rok 2024 uviedol, že 45 najbohatších ľudí v SR má majetok v hodnote takmer 19 mld. eur a táto hodnota oproti predošlému roku stúpla. Za rok 2022 podľa toho istého zdroja bola hodnota majetku 45 najbohatších ľudí v SR 14,8 mld. eur, čo znamená nárast hodnoty za dva roky o 4 miliardy, resp. 29%. Keby sa aj na Slovensku (podobne, ako k tomu už pristúpili niektoré štáty EÚ) zdaňovalo bohatstvo, resp. kapitálový majetok, tak napr. daňou vo výške 5% by len prvá trojica najbohatších Slovákov odvieďla do štátneho rozpočtu sumu 203 miliónov eur a z majetku uvádzaných 45 najbohatších obyvateľov SR by takýto príjem štátneho rozpočtu predstavoval 950 mil. eur. Takáto daň by dnes už nebola v EÚ výnimkou, keďže ju zavádza čoraz viac európskych krajín (napr. Španielsko, Francúzsko, Taliansko, ale aj Nórsko či Švajčiarsko).

2.1.5. MAJETKOVÉ DANE

Aj v oblasti majetkových daní patrí Slovensko medzi najbenevolentnejšie („vyspelé“) krajiny k boháčom. V tomto ohľade zaviedla daňová „reforma“ z roku 2004 najväčšiu daňovú nespravodlivosť a práve zrušenie viacerých majetkových daní, čo opakovane zamietli dokonca aj americkí miliardári (daň z dedičstva) je najsilnejším symbolom toho, v koho prospech Ivan Mikloš daňový systém zmenil.

Daň z dedičstva by mala mať charakter progresívnej dane. Znamená to, že zdedený majetok by sa do určitej hodnoty nemal zdaňovať vôbec, aby táto daň nespravodlivo nezasiahla bežných ľudí, ktorých najväčším dedičstvom býva nehnuteľnosť po (starých) rodičoch, ktorú si navyše často delia viacerí dedičia. Podľa hodnoty zdedeného majetku by potom mala daň rásť.

Rovnako je potrebné obnoviť aj daň z prevodu a prechodu majetku a daň z darovania. Aj v tomto prípade treba uvažovať o progresívite dane, opäť by sa štát mal vyhnúť tomu, aby

Nórsko, Španielsko a Švajčiarsko tento typ dane podľa Tax Foundation stále uplatňujú a Belgicko, Francúzsko Holandsko a Taliansko obdobným spôsobom zdaňujú niektoré typy aktív, hoci nejde o všeobecné zdaňovanie čistého bohatstva. Podľa správy OECD z roku 2018 zahŕňali dôvody pre zrušenie dane z bohatstva administratívna náročnosť, záťaž ľudí, ktorí vlastnili majetok, ale málo hotovosti a minimálny príjem z tejto dane.

Dnes však globálne vlastní jedno percento ľudí 43 percent všetkého svetového majetku (podľa jeho hodnoty), uvádza medzinárodná organizácia Oxfam. Vo Francúzsku nazývajú návrh dane z bohatstva, ak hodnota majetku prekročí 100 miliónov eur Zucmanovou daňou (podľa francúzskeho ekonóma Gabriela Zucmana). Podľa autora myšlienky by mohla priniesť až 20 miliárd od 1800 domácností. Parlament návrh odmietol, hoci ľavicový poslanec François Ruffin pri jeho obhajobe zdôraznil, že malo ísť o „mizerné dve percentá“. V priebehu 8 rokov pritom „sa majetok 500 najbohatších rodín zdvojnásobil o 600 miliárd, o 100 percent. A my chceme od nich len 2 percentá, nie im 2 percentá nechať.“ (...)

zdaňoval menej hodnotné dary či napr. prevedené nehnuteľnosti a ďalej by sa výška tejto dane mala progresívne zvyšovať v závislosti od hodnoty prevedeného alebo darovaného majetku. Je významný rozdiel, ak rodič daruje dospelému dieťaťu auto, a ak naň prevedie rozsiahle nehnuteľnosti alebo dokonca firmu v hodnote miliónov či desiatok alebo stoviek miliónov eur.

V súvislosti s majetkovými daňami je stále nedoriešenou úloha štátu, resp. samospráv, spravodlivo zdaňovať nehnuteľnosti. Táto majetková daň je v SR extrémne nízka a možno konštatovať, že aj nespravodlivo nízka, ak ľudia vlastníaci státisícové či dokonca miliónové nehnuteľnosti platia dane vo výške desiatok, maximálne pár stoviek eur. Prejavom daňovej spravodlivosti by malo byť rozdielne zdaňovanie nehnuteľnosti, ktorú majiteľ používa na vlastné bývanie a nehnuteľností, ktoré majiteľ používa na iné účely. Ak je nehnuteľnosť zdrojom príjmu, mala by daň za jej vlastníctvo predstavovať niekoľkonásobok dane za nehnuteľnosť využívanú na vlastné bývanie. Zdaňovanie nehnuteľností by malo rešpektovať cenový princíp so zohľadnením ich trhových cien. Vytvoriť adekvátne cenové mapy nemôže pre štát predstavovať taký veľký problém, akým sa javí v súčasnosti.

2.1.6. DAŇ Z PRIDANEJ HODNOTY

MF SR už pristúpilo k obmedzeniu možnosti odpočtu DPH v prípade používania služobných automobilov na súkromné účely. Je však potrebné vykonať zásadnú revíziu možností uplatňovať odpočet DPH zo strany podnikateľských subjektov s cieľom eliminovať fiktívne, resp. podvodné odpočty DPH vo všetkých nákupoch, ktoré preukázateľne nesúvisia, alebo čiastočne nesúvisia s výkonom podnikateľskej činnosti. Napríklad zrušiť možnosť pomerného odpočtu DPH pri kúpe nebytových priestorov, ktoré majú duálne využitie aj na iné, ako podnikateľské účely (zvyčajne využívané na súkromné bývanie). Prísnejší prístup je potrebné využiť pri všetkom hmotnom majetku v zmysle zákona na základe toho, či je možné nepochybne preukázať, ktorá časť majetku, aká veľká časť a v akom rozsahu sa používa na podnikateľské účely. Ak to možné preukázať nie je, mala by sa aplikovať fikcia používania tohto majetku na podnikateľské účely v plnom rozsahu.

Po inaugurácii Josepha R. Bidena za amerického prezidenta demokratickí senátori predložili návrh (inšpirovaný prácami francúzskych ekonómov G. Zucmana a Emmanuela Saeza) zameraný na zdaňovanie (majetku) miliardárov, ale neuspeli. V roku 2020 zaviedla Bolívia najlepšie pomenovanú daň - Impuesto a las Grandes Fortunas alebo Daň z veľkého majetku - ktorá sa vzťahovala na ľudí s majetkom presahujúcim 4,4 mil. USD. A hoci obavy z (rastúcej) nerovnosti môžu poháňať verejnú podporu pre túto daň, vedci zistili, že to boli ekonomické šoky a rozpočtové deficity, ktoré historicky viedli k ich uplatňovaniu. Napr. Španielsko v dôsledku finančných problémov kvôli pandémie Covid-19 zaviedlo „dočasne“ solidárnu daň na aktíva presahujúce hodnotu 3 milióny eur. Neskôr sa stála trvalou. (...)

Nech majú kritici tejto dane akékoľvek výhrady, obavy, že by mohla poškodiť ekonomiku a odradiť bohatých od práce (investícií) a inovácií sú prehnané, vysvetľuje nositeľ Nobelovej ceny za ekonomiu Abhijit Banerjee.

„Je preukázané, že urobia čokoľvek, aby sa vyhlí dani,“ hovorí. Ale neexistujú (výskumné) dôkazy, že by ich to odradilo od práce (a investícií).

Je zrejmé, že takýto prístup by predstavoval „revolučnú“ zmenu v prístupe štátu, ktorá by sa dotkla asi všetkých podnikateľských subjektov (právnických i fyzických osôb) v SR. V tejto súvislosti je namieste upozorniť, že ľudí pracujúcich za mzdu je u nás stále nepomerne viac a títo žiadnu z takýchto „výhod“ pri pokrytí svojich osobných výdavkoch nemajú. Navyše, takéto obchádzanie zákona zvyšuje „atraktivitu“ výkonu v skutočnosti závislej práce prostredníctvom tzv. živnostníkov z donútenia, takže prísnejšie pravidlá pri odpočtoch DPH (a aj daňovo uznávaných nákladoch) by mohli pomôcť týmto ľuďom zachovať si možnosť pracovať v riadnom pracovnom pomere (podľa Zákonníka práce), čo významne rozšíri ich pracovno- i sociálnoprávnu ochranu a ich práva a nároky.

2.1.7. DAŇ Z HAZARDU

Neplatiť daň z hazardu (z výhier) nemá žiadnu daňovú logiku a je to ukážkovým prejavom daňovej nespravodlivosti. Treba uznať, že výber tejto dane nie je jednoduchý vzhľadom na rôzne (najmä cezhraničné – v digitálnej forme) formy hazardu, ktoré sú dostupné obyvateľom SR. Daň z príjmu z výhier zo stávk a hazardu preto s najväčšou pravdepodobnosťou treba nastaviť ako tzv. withholding tax, teda tak, aby ju za výhercu platil priamo subjekt, ktorý výhru vypláca. Aj táto daň by mala byť progresívna, aby ju ľudia nemuseli platiť z malých či občasných výhier, resp. by mohla byť súčasťou progresívne zdaňovaného daňového základu.

Napokon, profesionálni športovci nehrajú horšie len preto, lebo sa (v lige) zaviedli platové stropy. „Myslím si, že v Európe je evidentná sympatia k dani z bohatstva,“ dodáva. A ak vlády (štáty) budú konať spoločne, boháči budú mať menej možností, ako dani uniknúť.

Aj G. Zucman po odmietnutí dane vo francúzskom parlamente v televízii vyhlásil, že „nie je znechutený, lebo (raz) bude (táto) daň schválená. Je tu evidentná požiadavka veľkej časti verejnosti, aby sme zdaňovali miliardárov. Všetky takéto súboje si vyžadujú čas, kým vedú k víťazstvu.“

2.1.8. ENVIRONMENTÁLNE DANE

Návrh MF SR na ozdravenie verejných financií (október 2023) zdôrazňuje potenciál environmentálnych daní a poplatkov pre zvýšenie verejných príjmov. Do skupiny takýchto daní (poplatkov) patrí rozšírenie spoplatnenia ciest pre nákladné vozidlá, aby sa znížila záťaž obyvateľov sídiel všetkých veľkostí a zároveň vytvoril na prepravcov tlak s cieľom posilňovať využívanie ekologickejších druhov dopravy (najmä železničnej, čo by zároveň rozšírilo pracovné príležitosti pre ľudí s nízkym alebo stredným vzdelaním). Mýto pre nákladné vozidlá by sa malo zvyšovať v závislosti od znečisťovania vzduchu (nielen emisie CO²) a postupne by bolo možné zvážiť takéto zdaňovanie aj pre iné druhy vozidiel. Vo všeobecnosti treba zvážiť zavedenie environmentálnych daní najmä pre také znečisťovanie prírody, ktoré má za následok opatrenia financované z verejných zdrojov. Nemožno akceptovať, že podnik(ateľ) vytvára náklady, ktoré však neznáša sám, ale musia ich platiť ostatní zo svojich daní. Zároveň však pri všetkých takýchto opatreniach je potrebné dôsledne zohľadňovať sociálne hľadisko, aby takéto zdaňovanie nemalo

negatívne dopady na nízko a stredne príjmové domácnosti a dôsledne rozlišovalo veľkosť príspevku znečisťovania životného prostredia (napr. výrazne viac zdaňovať malé dopravné lietadlá než veľké dopravné lietadlá).

2.1.9. BOJ PROTI DAŇOVÝM ÚNIKOM A DAŇOVÁ KONTROLA

SR by mala podporovať zavedenie dorovnávej dane a uplatňovať ju. Východisko predstavuje transpozícia európskej smernice o minimálnej korporátnej dani (Smernica Rady (EÚ) 2022/2523 o zabezpečení globálnej minimálnej úrovne zdanenia nadnárodných skupín podnikov a veľkých vnútroštátnych skupín v Únii). Zákonom by mal štát zabezpečiť, aby sa prostredníctvom dorovnávej dane príjmy slovenských dcér nadnárodných korporácií zdanili v SR a nie v štáte, kde sídli materská spoločnosť.

Osobitnou výzvou je efektívna daňová kontrola zo strany Finančnej správy SR. V minulosti napr. veľmi efektívne fungoval špecializovaný útvar pre veľké daňové subjekty, ktorého potenciál dohliadať a vynucovať zákonné platenie daní zo strany veľkých korporácií treba urýchlene obnoviť a zvýšiť efektivitu jeho fungovania. Dlhodobo sa za nedostatočný považuje boj FS SR proti daňovým únikom napr. cez transferové oceňovanie, rôzne formy daňovej optimalizácie či daňové podvody s DPH. Niektorí odborníci dokonca upozorňujú, že s výberom DPH máme vážny inštitucionálny problém, pri riešení ktorého by sme mali využívať skúsenosti a pomoc európskych partnerov.

Finančná správa by však mala mať reálne nástroje - a mala by ich aktívne využívať – aj na kontrolu daňových únikov pri príjmoch fyzických osôb. Nie je možné mlčky prehliadať, že relatívne veľké množstvo bohatých ľudí má majetok, ktorého hodnota výrazne presahuje ich legálne priznané (a riadne zdanené) príjmy. FS SR má alebo musí mať bezbariérový prístup ku všetkým údajom, ktoré umožňujú preukázať hodnotu majetku fyzických osôb a porovnávať ju s priznanými príjmami. V čase umelej inteligencie si zbieranie takýchto informácií a ich vyhodnocovanie nevyžaduje ľudskú prácu. Zároveň nemusí ísť o nástroj trestného stíhania, malo by ísť o to, aby, ak fyzická osoba nevie dôveryhodne preukázať zdroje, z ktorých nadobudla majetok, boli tieto zdroje považované za príjem a v prípade zistení daňovej kontroly by mali byť predmetom dodatočne vyrubenej dane.

Príkladom pre SR môže byť aj uplatnenie právnej fikcie príjmu pri využívaní (nehnuteľného) majetku, ak jeho majiteľ dôveryhodne nedokáže opak. Napr. ak niekto vlastní nehnuteľnosť, ktorú nevyužíva na bývanie, v niektorých krajinách automaticky platí daň z príjmu za jej prenájom, ak by aj takýto príjem nepreukázal. „Požičanie“ bytu či domu „známym“ alebo „kamarátom“ finančná správa v niektorých krajinách neakceptuje (resp. je považované za nefinančný dar, ktorý je príjmom „obdarovaného“), výnimkou je príbuzný v priamom rade. Niet pochybností, že aj týmto spôsobom môže v SR dochádzať k významným daňovým únikom. V tejto súvislosti sa ukazuje, že prihlasovanie (sa) na pobyt (hoci aj prechodný) nemusí byť vnímané len ako „sledovací“ nástroj – v niektorých krajinách je to primárne nástroj na zdaňovanie príjmov z prenájmov bytov (alebo domov). V tejto súvislosti je namieste zváženie povinnosti prihlásiť sa na pobyt presahujúci 2 dni (s výnimkou ubytovania v ubytovacích zariadeniach registrovaných pre tento druh podnikania)

s uvedením adresy bývania. Odstránenie administratívnej náročnosti takejto povinnosti by mohla zabezpečiť jednoduchá mobilná aplikácia, štát by však získal efektívny nástroj na vymáhanie dane z príjmu z prenájmu.

Vo všeobecnosti sa zdá byť potrebné zvýšiť počet a kvalitu daňových kontrol a zamerať sa viac na veľké významné daňové subjekty (radšej menej „veľkých rýb“, než veľa „malých“). KOZ SR upozorňuje, že v súčasnosti FS SR vykoná 0,8 kontroly na 100 daňových subjektov, čo je príliš nízka frekvencia. Pre tento účel je pravdepodobne potrebné posilniť kontrolné a „vymáhacie“ kapacity FS SR, avšak celkom určite treba – ako to uvádzame vyššie – efektívnejšie využiť aj nástroje umelej inteligencie na monitorovanie, zber údajov, ich porovnávanie a vyhodnocovanie s cieľom presnejšie identifikovať pravdepodobnosť neštandardného postupu daňovníkov, indikujúceho vyhýbanie sa platenia daní.

V oblasti boja proti daňovým únikom je namieste zvážiť aj zvýhodnenia pre poctivých platcov daní, ako sú napr. stimuly v podobe predĺženia lehôt splatnosti pre subjekty s pozitívnou históriou plnenia daňových povinností, odklady či splátky daní v prípadoch odôvodnenej potreby a pod.

Naopak, jednou z možností zníženia rizika daňových únikov by mohol byť inštitút povinného vyhlásenia konkurzu alebo reštrukturalizácie daňového subjektu, ak v troch (alebo štyroch) po sebe nasledujúcich rokoch vykáže daňovú stratu. Rovnako by mala existovať právna možnosť vymazať z obchodného registra taký daňový subjekt, ktorý si dlhšiu dobu neplní daňové povinnosti („chronický daňový dlžník“), pritom by bolo treba zaviesť sankcie v podobe zákazu podnikania fyzickej osobe, ktorá sa na takomto správaní daňového subjektu podieľa (majiteľ, konateľ a pod.).